

Tezer, H. (2018). "Türkiye Ekonomisinde 2000-2001 Krizi Sonrasında Uygulanan Kalkınma Planlarının Makroekonomik Göstergeler Açısından Değerlendirilmesi", R&S - Research Studies Anatolia Journal, Vol:1, Issue:2; pp: 248-259

Anahtar Kelimeler: Makroekonomi, Kalkınma Ekonomisi, Finans, Ekonomik Kriz, Maliye Politikası, Para Politikası **Keywords:** Macroeconomics, Development Economics, Finance, Economic Crisis, Fiscal Policy, Monetary Policy

Makale Türü: Araştırma Makalesi

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE 2000-2001 KRİZİ SONRASINDA UYGULANAN KALKINMA PLANLARININ MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Macroeconomic Indicators Assessing Implementation of the Development Plan 2000 - 2001 the Post Crisis Economy in Turkey

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Tezer

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İ.İ.B.F. İktisat Bölümü, huseyin.tezer@bilecik.edu.tr Bilecik/Türkiye

Makale Geliş Tarihi
21.05.2018

Revize Tarihi
18.07.2018

Yayınlanma Tarihi
30.07.2018

ÖZ

Türkiye ekonomisinde meydana gelen 2000-2001 krizi ve sonrasında uygulanan istikrar programları, ekonomik yapıda büyük değişim meydana getirmiştir. Türkiye ekonomisinde meydana gelen 2000-2001 krizi ve sonrasında uygulanan istikrar programları, ekonomik yapıda büyük değişim meydana getirmiştir. IMF destekli sürdürülen istikrar programları (Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı) sonucunda kamu bütçe disiplini sağlanmış, ekonomik dönüşüm reformları hızlandırılmış, finansal kesim üzerinde yenileştirmeler gerçekleştirilmiştir. Türkiye ekonomisinde 2000-2001 krizinden sonra uygulama alanı bulan makro iktisat politikaları çerçevesinde kısa vadeli hedefler açısından olumlu sonuçlar görülmesine rağmen, uzun vadede yapısal değişimlerin gerçekleştirilmesinde görülen gecikmeler, ülke ekonomisi üzerinde aralıklarla karşılaşılan ekonomik dalgalanmalara neden olmuştur. Türkiye ekonomisinin, 21. Yüzyılda ulaşmayı hedeflediği modern yüksek teknolojiye dayalı üretim modeli ve modern finansal piyasalara dönüşüm için hazırlanan planlara rağmen, ekonomide istenilen seviyelere ulaşamamıştır. Bu çalışmada Türkiye ekonomisinin 2001 krizinden sonraki makroekonomik gelişim sürecini, kalkınma planları çerçevesinde inceleme konusu yapılacaktır. 2001 yılından itibaren uygulanan kalkınma planlarının ülke ekonomisinin makro iktisat performansı açısından değerlendirilmesine çalışılacaktır.

ABSTRACT

2000-2001 crisis occurred in Turkey's economy and stability programs implemented after brought great changes occur in the economic structure. As a result of IMF sustained stability programs (Strong Economy Transition Program), public budget discipline was achieved, economic reforms were accelerated, and financial sector reforms were realized. Although in the context of applications find macro economic policies after the 2000-2001 crisis in Turkey's economy in terms of short-term goals to be seen positive results, delays seen in the realization of structural change in the long term, encountered intervals on the economy has led to economic fluctuations. Turkey's economy, based on modern high-tech 21st century that aims to reach production model and despite the plans for the transformation of modern financial markets, the desired levels in the economy have not been reached. In this study, the next macroeconomic development of Turkey's economy after the 2001 crisis, the examination will be held within the framework of development plans. Efforts will be made to evaluate the development plans implemented since 2001 in terms of macroeconomic performance of the country's economy.

1. GİRİŞ

Türkiye ekonomisinde meydana gelen 2000-2001 krizi ve sonrasında uygulanan istikrar programları, ekonomik yapıda büyük değişim meydana getirmiştir. IMF destekli sürdürülen istikrar programları (Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı)* sonucunda kamu bütçe disiplinine uyulmuş, ekonomik dönüşüm reformları hızlandırılmış, finansal kesim üzerinde yenileştirmeler gerçekleştirilmiş, özelleştirmelere hız verilmiştir. Merkez Bankasının "enflasyon hedeflemesi rejiminde" önemlisi önce "örtük enflasyon

* TÜRKİYE'NİN GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ PROGRAMI 2001 <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/9d16883c-c298-4863-8992-e6054973ce6b/program.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE9d16883c-c298-4863-8992-e6054973ce6b>

hedeflemesi programı” uygulanmış, ardından “açık enflasyon hedeflemesine” geçilmiştir. Uygulanan bu programların üç önemli dayanağı vardır. İlki; merkez bankasının uygulaması gereken fiyat istikrarına ve finansal istikrara bağlı para politikaları, ikincisi; hükümetlerin uygulaması gereken maliye politikalarıyla uyumlu kamusal reform paketlerinin yürütülmesidir. Üçüncüsü ise; ekonomideki özelleştirmelerin ve yapısal reformların süratle yapılmasıdır. 2000-2001 ekonomik kriz sorası uygulanan “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” IMF’nin de mali desteğiyle başarılı bir şekilde yürütülmüştür. IMF destekli program, dünya finans piyasalarından da destek gördüğü için bu yıllarda Türkiye ekonomisine yönelik finansal sermaye hareketlerinin de pozitif yönlü bir katkısı olmuştur. Programın en önemli maddelerinden biri olan özelleştirmelerin yapılması, hem kamu iktisadi teşebbüslerinin kamu bütçesi üzerindeki mali baskısını azaltırken, hem de kamu gelirlerinin artmasına neden olarak, kamu bütçe disiplini üzerinde olumlu etkiler yaratmıştır. Türkiye ekonomisinin, 2000-2001 krizinden sonra yürüttüğü iktisadi politikalar açısından bakıldığında; ilk yıllarda dünya ekonomisinde görülen iktisadi gelişmelerden (sermaye akımlarının gelişmekte olan ülkelere doğru akması) etkilenecek sermaye akımlarına bağlı gerçekleşen büyüme rakamları, fiyat istikrarında hedeflenen iki haneli enflasyondan, tek haneli enflasyon hedeflerine ulaşılması, finansal düzenlemelerin etkisi sonucu görülen finansal istikrar, kısa vadeli ekonomik hedefler açısından başarılı olarak görülebilir. Fakat bütün bu gelişmelere rağmen, ABD kaynaklı ve daha sonra gelişmiş ve gelişmekte olan piyasaları da etkisi altına alan 2008 krizi, dünya ekonomilerinde olduğu gibi Türkiye ekonomisini de makro ekonomik veriler açısından kısa süreli de olsa olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. 2008 krizinden çıkmak için genişletici para politikaları uygulayan ABD ve AB ekonomileri dünya piyasalarında parasal genişlemeye neden olarak gelişmekte olan ekonomilerin finansal kaynaklara ulaşımını daha da kolaylaştırmış ve gelişmekte olan ekonomilerde finansal genişleme yaratarak faiz oranlarının düşmesine, yatırımların ve tüketim harcamalarının ise artmasına neden olmuştur. Türkiye ekonomisi de bu süreçten etkilenecek ekonomik büyüme rakamlarında sürdürülebilir büyüme oranları yakalamıştır. Finansal yeterlilik ve yüksek faiz - düşük kur politikaları, ekonomi içerisinde tüketim yönlü bir ekonomik büyüme yaratırken, Çin ve Uzak Asya kaynaklı ucuz üretim, yatırım ve tüketim mallarının ucuzlaşmasına neden olarak, enflasyonun aşağı yönlü hareketine katkı sağlamıştır.

Türkiye ekonomisinde 2009’dan itibaren ABD ve AB ekonomilerinde uygulanan finansal genişleme politikaları sayesinde ülke ekonomisinde yakalanan yüksek büyüme rakamları, ekonomide iyimser gelişmelerin olmasına neden olmuştur. Türkiye ekonomisinin 2000-2001 krizinden sonra uyguladığı kalkınma planlarının içinde yer alan makro iktisadi politikalar, geçiş döneminde kısa vadeli hedefler açısından olumlu ancak uzun vadeli hedefler açısından olumsuz değerlendirildiği görülmektedir. Hazırlanan kalkınma planları çerçevesinde finansal piyasalarda geliştirmiş olduğu yenileşme politikalarının olumlu sonuçlarına rağmen, ülkenin reel (üretim) piyasalarında ise istenilen hedeflere ulaşamamıştır. Özellikle son yıllarda görülen makro ekonomik performans değerlendirilmesine bakıldığında; Türkiye ekonomisinde işsizlik oranlarının tüm işgücü kesiminde ve özellikle de genç işsizlik üzerinde yükseldiği, talep enflasyonunun yerini döviz kurlarının ve ülke üretim yapısının etkin olduğu bir maliyet etkisinde katı (rijit) enflasyon haline dönüştüğü, montaja dayalı bir imalat anlayışına hakim üretim yapısından kaynaklanan dış ticarete rekabet üstünlüğünün azaldığı, faiz oranları ve döviz kurları açısından sürekli dalgalı bir seyir izlediği bir döneme girilmiştir. Sonuç olarak Türkiye; 2000-2001 krizlerinden sonra ekonomisinde yaşanan olumlu gelişmelere rağmen, kalkınma planlarında özellikle üzerinde durulan sektörlerdeki (sanayi - tarım - hizmet) değişim hedeflerinin gerçekleştirilememesi ekonomideki istenilen olumlu gelişmeleri engellemiştir. Türkiye ekonomisinde gerçekleştirilemeyen makroekonomik yapısal dönüşüm reformları, son yıllarda yaşanan içsel ve dışsal şoklara karşı ekonominin zayıf olmasına neden olmaktadır.

2. İKTİSAT LİTERATÜRÜNDE TÜRKİYE EKONOMİSİNİN SON ON BEŞ YIL PERFORMANSI

Dünya ekonomisinde yaşanan teknolojik gelişmeler küreselleşmenin de etkisini artırmakta ve ülkelerin ekonomik değişimini etkilemektedir. Özellikle 2008 kriziyle ortaya çıkan rekabet savaşları hem gelişmekte olan ülkeleri, hem de gelişmiş ekonomilere sahip olan ülkeleri etkisi altına almıştır. Dünyada teknolojinin getirdiği avantaj ile bilginin saklanamadığı ve her türlü yeniliğin çok kısa zaman içerisinde tüm dünyaya yapıldığı bu süreçte gelişmiş ekonomiler maliyet yapıları nedeniyle üretimde bilgiye dayalı rekabet üstünlüğünü yitirmeye başlamışlardır. Bu durum bir kez daha dünyada rekabet savaşlarının başlamasına neden olmuş ve kur savaşlarını da beraberinde getirmiştir. Kur savaşları ülkelerin üretimdeki katma değer miktarına göre olumlu ya da olumsuz işlemektedir. Çalışmada Türkiye ekonomisi değerlendirildiğinden, kur savaşları Türkiye ekonomisi için olumsuz bir sonuç yaratmaktadır. Çünkü ülke ekonomisinde uygulanan ihracata dayalı büyüme stratejisinde üretim

yapısında iki önemli maliyet olan ithal ara ve yatırım malı girdisi, diğeri ise, enerji bağımlılığı (montaj sanayiine dayalı olduğundan) döviz kuru fiyatlarındaki yükselişlerden doğrudan etkilenecek üretim maliyetlerine yansımakta ve bu da uluslararası rekabet üstünlüğünü olumsuz etkilemektedir.

Yazıcıya göre (2014), 2000'lerden itibaren dünyada yaşanan hızlı teknolojik gelişmeler, dış ticaret açısından dünyada ülkeler arası rekabet savaşlarını hızlandırmıştır. Özellikle küreselleşmenin hızlanması ve teknolojiye yaşanan gelişmeler sayesinde ölçek ekonomisinden faydalanan firmaların sayısının artması, ülkeler arası rekabeti (ihracatı artırmak için kur savaşlarını) giderek kızıştırmaktadır. Bu süreç hem reel sektör için küresel pazarlardan pay alma savaşlarını, hem de finans sektörü için sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesini kaçınılmaz yapmaktadır (Yazıcı, 2014: 59).

Sungur'a göre (2015) Türkiye ekonomisi son onbeş yılda temel makroekonomik göstergeler açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Sektörel bazı gelişmelere rağmen bazı makro ekonomik sorunların devam ettiğini iddia etmektedir. Öncelikli olarak büyüme sorunu dalgalı bir seyir izlemekte ve bu durum istikrarsızlık yaratabilmektedir. Buna bağlı olarak konjonktürel dalgalanmalarının aralığı kısaldığı ve şiddetinin arttığını iddia etmektedir. Büyümenin dış talebe bağımlı olması ve dış talepte karşılaşılan sorunların ekonominin büyüme performansını olumsuz etkilemektedir (Sungur, 2015:264).

Benlialper vd. göre (2015), Türkiye ekonomisinin 2002-2014 arasında görece performansı tüm dönem ve alt dönemlerde bir ya da iki değişken dışında ya ortalamasının altında ya da ortalamaya yakındır. Bu bakımdan örneklemedeki ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye için istisnai bir başarıdan söz etmek mümkün değildir. İkincil olarak, kırılma göstergeleri olarak yorumlanabilecek göstergelere odaklanıldığında Türkiye en kırılma ülkelerinin başında gelmektedir. Özellikle rezerv yeterliliği, dış borç ve kompozisyonu, cari açık ve bunla ilgili olarak da sermaye hareketlerinin boyutu ve kompozisyonu diğer gelişmekte olan ülkelere göre epey kötü durumdadır. Oluşturduğumuz endeksler Türkiye'nin görece durumu hakkında parlak bir resim sunmamaktadır (Benlialper vd., 2015:16).

Yıldırım ise (2010), çalışmasında; Türkiye ekonomisinde 2007 yılından itibaren tarım, sanayi ve hizmetler sektöründe büyüme hızları düştüğünü ve buna bağlı olarak da GSYH'da azalma meydana geldiğini ileri sürmektedir. İşletmelerin de bu düşüşten etkilenecek talep yetersizliği nedeniyle kapasite kullanım oranları da düşmesine neden olmuştur. Küresel ekonomik krizle anlaşılmaktadır ki Türkiye ekonomisi, izlenen düşük kur, yüksek faize dayalı yeteri kadar katma değer yaratmayan üretim teknolojisi ve üretim yöntemi ile yani bu yanlış makro ekonomik politikalarla küresel ekonomik kriz olmasa da daha fazla devam edemeyeceğini ileri sürmektedir. Çünkü, ekonomik büyüme kısa vadeli yabancı sermayenin girişine dayandırılmıştır. Bu sistem yüksek faiz ve düşük kurla yürütülmektedir. Türkiye ekonomisinin bu yapısı ara mallar ve yatırım malları ithalatını sürekli hale getirdiği için GSMH yeterince büyüyememekte ya da belli orandaki büyüme ile istihdam yaratamamaktadır. Ekonomik yapının bu şekilde kırılma hale gelmesi ekonomiyi, kriz-istikrar sarmalına almaktadır (Yıldırım, 2010:53).

Köse'nin (2016), Türkiye için yaptığı analize göre, genel olarak ekonomik büyümenin önündeki tek engelin enflasyon ve işsizlik olduğu yargısına varmış ve yaptığı ekonometrik analizlerle bunu ispatlamaya çalışmıştır (Köse, 2016:74).

Özeren'e göre (2012), 2002 yılından bu yana gelişmiş ekonomilerde faizlerin düşük olması ve uluslararası likidite fazlalığı, Türkiye gibi gelişen piyasalara yönelik dış finansman imkanlarını genişlettiğini ve bu durumun, gelişen piyasa ekonomilerinin bütçe performanslarında, yurtiçi faizlerinin düşmesinde ve iç taleplerinin artmasında önemli iyileşmeler sağladığını ileri sürmektedir. Uluslararası konjonktürden kaynaklanan bu gelişmenin yansımaları Türkiye'de de gerçekleşmiştir. ... Sermaye girişlerinin artması, yurtiçi talebinde artışa neden olmakta, bu durum enflasyon hedefinin gerçekleştirilmesi için kısa vadeli faizlerin yeterince düşmesini engellemektedir. Bu döngüsel bağın da etkisiyle, cari açığındaki artışın dalgalı kur sayesinde kurlarda oluşacak yükselmeye giderileceği konusundaki beklentiler gerçekleşmemiştir. Sürdürülebilir büyümenin sağlanması açısından ekonominin dış kaynağa bağımlılığının azaltılması önem taşımaktadır. Fakat bu gelişmelere rağmen, ekonomide ortaya çıkan kırılma noktaları görmek ve bunları önlemeye dönük iktisat politikaları geliştirmek zorunluluğu görülmektedir. YTL'nin aşırı değerli olması, buna karşın cari açığın öngörülmesi çok aşması, uygulanan makroekonomik politikaların yeniden gözden geçirilmesini gerektiğini düşündürmektedir (Özeren, 2012:14).

3. 2000-2001 KRİZİ SONRASI TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ MAKROEKONOMİK GELİŞMELER

Kısa vadeli çözümler yerine kalıcı çözümler ve iyileştirmeler sağlamak amacıyla, ekonomik yapıyı oluşturan yasal çerçevede, piyasaların işleyişinde veya ekonomik kurumların yapısında değişiklik öngören her türlü politika, yapısal reform kapsamında değerlendirilebilir (TCMB 2016:3). Türkiye ekonomisinin 2000-2001 krizinden sonra IMF destekli başlatılan "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı", ülke ekonomisinde önceki yıllardan beri süregelen sorunları çözmeye ve bu sorunların ülke ekonomisinde tekrardan kırılma risklerini yaratmaması amaçlanmıştır. Güçlü ekonomiye Geçiş Programında öne çıkan yapısal ve yasal düzenlemeler dört ana başlık altında oluşturulmuştur. Bunlar;

- i. Mali sektörün yeniden yapılandırılması
- ii. Devlette şeffaflığın artırılması ve kamu finansmanının güçlendirilmesi
- iii. Ekonomide rekabetin ve etkinliğinin artırılması
- iv. Sosyal dayanışmanın artırılması

2000 - 2001 krizi sonrası başlatılan bu program doğrultusunda mali piyasalar ile ilgili yasal düzenlemeler ve yenileştirme faaliyetleri, kamu finansman gelirlerinin artırılması yönündeki çalışmalar başarılı bir şekilde yürütülürken, ekonomide rekabetin ve etkinliğinin artırılması yönündeki çalışmaların yeterli olmadığı görülmektedir. Özellikle 2010'lu yıllar ile birlikte ülke içindeki maliyet enflasyonunun düşürülemediği, dış ticarete görülen rekabet sorunları, işsizlik oranlarının düşmemesi ve son yıllarda görülen istikrarsız ekonomik büyüme oranları, ekonomideki sorunların en önemlileri arasında yer almaktadır. Ekonomide istikrarsız dalgalanmaların nedenlerinin ortaya konabilmesi açısından öncelikli olarak merkez bankasının yürüttüğü para politikaları ve ardından hükümetlerin uyguladığı yapısal reformlar üzerinden yürütülen ekonomik gelişim sürecinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

3.1. 2000-2001 Ekonomik Kriz Sonrası Uygulanan Para Politikaları

2000-2001 krizinden sonra Merkez Bankasının öncelikli olarak örtük enflasyon hedeflemesiyle başladığı fiyat istikrarı politikalarına, daha sonra açık enflasyon hedeflemesiyle devam etmiş ve zaman zaman içsel ve dışsal şoklara karşı müdahaleci bir politika uygulamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası 2014 yılına kadar uygulanan maliye ve para politikalarıyla, fiyat istikrarına öncelik vererek ekonomik büyümeye katkıda bulunmaya çalışmış ve finansal istikrarı da göz ardı etmeyerek ekonomideki kırılmalara karşı tedbirli davranmıştır. TCMB kriz yılları sonrasında çoğunlukla hükümetlerin önceden ilan ettiği hedefleri dikkate alan uyumlu politikalar izlemeye çalışmıştır. Enflasyon hedeflemesine ulaşmak için para politikaları uygulamasında şeffaflığa önem vererek piyasalarda güven temelli politikalar uygulamaya çalışılmış, yüksek faiz - düşük kur politikası ile finansal akımların pozitif yönlü olmasına çalışılmıştır. Uygulanan bu politikalar sonucu ülke içerisinde sermaye akımlarını olumlu etkileyerek sermayeye ulaşımı kolaylaştırmış ve kredi kullanım seviyesini yükselterek hem hane halkının tüketiminin yükselmesine, hem de özel sektörün kredi kaynaklarına ulaşımını kolaylaştırmıştır. Yaratılan finansal bolluk ile faiz oranlarının düşmesi hedeflenmiş ve aynı zamanda finansal genişleme sonucu meydana gelen düşük döviz kuru, ithal girdili üretimde maliyetlerin düşmesi nedeniyle rekabet avantajı hedeflenmiştir. Faiz oranlarının düşüşü ve düşük döviz kurları yatırım ve ara mallarının ithalinde ucuzluğa neden olarak hem ithalatın, hem de ihracatın artmasına neden olmuştur. Sürdürülen düşük döviz kuru ve faiz politikaları ülke içi tüketiminin artışına ve ithalata bağımlı ihracatın da ithalatla birlikte aynı oranda artışına neden olmuştur. Merkez Bankasının 2000-2001 sonrası uyguladığı düşük kur ve yüksek faiz politikaları nedeniyle artan tüketim (konut, elektronik, beyaz eşya vb.) hane halklarının kredi kullanım oranını artırırken, ithalata bağımlı üretim anlayışı ise; firmaların sermaye, yatırım ve ara malları ithalatı için borçlanma seviyelerinin yükselmesine neden olmuş ve dolayısıyla bu yıllarda dış borç yükünün hane halkı ve özel sektör üzerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Yani kısaca merkez bankasının bu yıllarda uygulamış olduğu para politikaları; finansal istikrar ve fiyat istikrarı sağlarken, aynı zamanda ülke ekonomisinin üretim yapısına (montaj sanayisinin kemikleşmesine) olumsuz etkileri olmuş ve aynı zamanda dış borç yükünün de hane halkı ve özel sektör üzerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur.

3.2. 2000-2001 Ekonomik Kriz Sonrası Uygulanan Maliye Politikaları

Türkiye gibi gelişmekte veya geçiş ekonomisi aşamasında olan ekonomilerin (ki 2008 finans krizinin Euro bölgesi bazı ülkelerde maliye ve para politikası uyumsuzluğu gibi) sorunlarının temelinde; genişletici maliye politikası uygulamalarıyla ortaya çıkan bütçe açıkları ve onların finansmanı için artan kamu borç stokunun sürdürülemez hale gelmesidir (Yazıcı, R & Yazıcı, A. 2014:593). Türkiye ekonomisinde 2000-2001 krizlerinin meydana gelmesinden önce krizin yapısal sebepleri arasında yer

alan kamu bütçe disiplinindeki sorunlar birincil öncelikler arasında yer almıştır. Bu nedenle kriz sonrası tedbirler arasında da ilk sırayı kamu bütçe disiplininin sağlanması yer almaktadır. Kamu bütçe disiplininin sağlamak için de bir dizi tedbirler sıralanmıştır.

Bunların en önemlileri;

- Kamu gelirlerinin artırılmasına yönelik tedbirlerdir ki bunlar vergi gelirlerinin yeniden düzenlenmesi ve artırılması için gerekli düzenlemelerin yapılması.
- Bütçe üzerinde açıklara neden olan Kamu İktisadi Teşebbüslerinin özelleştirmeleri veya tasfiyesi
- Sübvansiyonların yeniden düzenlenmesi ve kamu üzerindeki yükünün azaltılması
- Sürdürülebilir bir borçlanma yapısının hedeflenmesi
- Bütçe oluşturulurken faiz dışı fazla hedeflenmesi
- Devletin ekonomi içindeki ağırlığının azaltılarak, gelişmiş ekonomilerdeki gibi en aza indirilmesi gibi tedbirlerdir.

Hükümetlerin kriz sonrası yeniden yapılanma için uygulamaya konan bu düzenlemeler "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" çerçevesinde ve IMF gözetiminde uygulama alanı bulmuş ve kısa zamanda yapılan kamusal düzenlemeler ile kamu bütçe disiplini sağlanmıştır. Bu yıllarda devam ettirilen kalkınma planları çerçevesinde yeniden makro ekonomik hedefler tespit edilmiş ve bu hedeflere ulaşmak için makroekonomik politikalar geliştirilmeye çalışılmıştır.

3.2.1. VIII. IX. VE X. Kalkınma Planlarında Para ve Maliye Politikaları İle İlgili Hedefler

2000-2001 krizinden sonra üç tane beş yıllık kalkınma planı hazırlanmış ve uygulanmaya çalışılmıştır. Bunlar VIII. IX. Ve X. Planlardır. Bu planların hepsinde ekonomide mali ve yapısal düzenlemelere önem verildiği belirtilmiştir.

3.2.2. VIII. Kalkınma Planında Para, Döviz Kuru ve Maliye Politikası Hedefleri[†]

Maliye politikasının temel amacı kamu açıklarının kalıcı bir biçimde azaltılması ve sürdürülebilir bir finansman yapısına geçişin sağlanması amaçlanmıştır. Bu çerçevede, kamu harcama, gelir ve borçlanma politikaları tutarlı ve etkin bir biçimde uygulanması hedeflenmiştir. Mali disiplinin sağlanması, kaynakların ön stratejik önceliklere göre dağıtılması ve etkin kullanılması gibi temel bütçe sonuçların elde edilmesinde önemli bir araç olan, mali saydamlığın yaygınlaştırılmasını sağlayacak mekanizmalar geliştirilmesi düşünülmektedir. 2023 yılına kadar tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin toplam katma değer içindeki paylarının sırasıyla % 5, % 30, % 65 olması beklenmektedir. İstihdamın yapısındaki temel değişimin tarım ve hizmet sektörlerinde gerçekleşmesi ve dönem sonunda tarım payının yüzde 10'lara gerilemesi hedeflenmektedir. Mali sistemde kaynakların etkin dağıtılmasının temini ve mali kurumların daha rekabetçi ve etkin bir yapıya kavuşabilmeleri için gerekli ortamın oluşturulması hedeflenmektedir. Planlarda üzerinden durulan para politikası uygulamaları, enflasyonun Avrupa Birliği kriterlerine uyumlaştırılması ve fiyat istikrarını hedefleyen bir çerçeve içinde olması sağlanacaktır. Kur politikası ilk 18 ay için hedeflenen enflasyon oranları referans alınarak döviz kurunun günlük olarak ilan edilmesi, 2001 Temmuz ayında başlayan ikinci 18 ayda da kur sepeti uygulanmasının tedrici olarak açılan bir bant içinde serbestçe belirlenmesi şeklinde olacaktır.

3.2.3. IX. Kalkınma Planında Yapısal Değişim Hedefleri[‡]

VIII. Kalkınma planında olduğu gibi bu planda da benzer hedefler belirlenmiş ve bu hedeflere ulaşmak için uygulanacak politikalara vurgu yapılmıştır. IX. Kalkınma planı da önceki planların bir revizyonu ve dönemsel gelişen sorunların ilavesiyle yenilenen bir kalkınma planı olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Yalnız bu planda diğer planlardan farklı olarak yapısal dönüşüm hedeflerine daha fazla önem verilmiştir. Planın ekonomik yönü açısından başlıca dört temel unsur öne çıkarılmıştır.

- İstihdamın Artırılması
- Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi
- Bölgesel Gelişiminin Sağlanması

[†].T.C. Kalkınma Bakanlığı, VIII. Kalkınma Planı (2001-2005).

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/2/plan8.pdf>

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/2/Eight%20Five-Year%20Development%20Plan%202001-2005.pdf>

[‡].T.C. Kalkınma Bakanlığı, IX. Kalkınma Planı (2007-2013).

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/1/plan9.pdf>

- Kamu Hizmetlerinde Kalitenin ve Etkinliğin Artırılması

Bu planın da temel vizyonunda *"istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye"* olarak belirlenmiştir (X. Kalkınma Planı 2007-2013 T.C. Kalkınma Bakanlığı).

IX. Kalkınma planından alınan aşağıdaki tablo; 1'de ki makroekonomik hedefler, ülke ekonomisinin 21. Yüzyıldaki yapısal dönüşünün sağlanması ve gelişmiş ekonomiler sınıfına yükselmesi amacını gütmektedir. Bu hedeflerin tamamı Türkiye ekonomisi için önemli olmasına rağmen, bu maddelerden bazıları günümüzde yaşanan istikrarsızlıkların temelini oluşturduğu için öne çıkmaktadır. Bunlar üretim yapısının ve cari açık sorununun temelini oluşturan, "sanayi ve hizmetlerde yüksek katma değerli üretim yapısına geçilmesi" hedefinin başarısı hakkındadır. İleride bu konu üzerinde ayrıca durulacaktır.

Tablo 1. IX. Kalkınma Planı Makro Ekonomik Hedefler

1. Makro ekonomik İstikrarın Kalıcı Hale Getirilmesi;
2. İş ortamının iyileştirilmesi
3. Ekonomide kayıt dışılığın azaltılması
4. Finansal sistemin geliştirilmesi
5. Enerji ve ulaştırma altyapısının geliştirilmesi
6. Çevrenin korunması ve kentsel altyapının geliştirilmesi
7. AR-GE ve yenilikçiliğin yaygınlaştırılması
8. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılması
9. Tarımsal yapının etkinleştirilmesi
10. Sanayi ve hizmetlerde yüksek katma değerli üretim yapısına geçişin sağlanması

Kaynak; Kalkınma Bakanlığı, IX. Kalkınma Planı 2014-2018

3.2.4. X. Kalkınma Planı ve Makroekonomik Hedefler^s

Bu planda vurgulanan tema ülke ekonomisinin yüksek gelirli ekonomiler arasına girmesini sağlamak olarak belirtilmekte ve bunu sağlamak için dönüşüm programlarının uygulanmasını hedeflemektedir. Bu planda IX. Planın bir devamı ve yeniden revize edilmiş bir versiyonudur. Yukarıdaki tablo; 1 de verilen hedeflerin yeniden düzenlenmesi ve yenilenmesi üzerinde durulmuştur. Burada öne çıkan unsurlar üç planda da var olan üretim yapısının katma değer üreten bir yapıya dönüştürülmesi, cari açık sorununun azaltılması, sürdürülebilir ekonomik büyüme oranları, fiyat istikrarıyla beraber finansal istikrar, işsizlik oranlarının düşürülmesi gibi makroekonomik hedeflerin tutturulmasıdır. IX. Planda olan, "sanayi ve hizmet sektöründe yüksek katma değerli üretim yapısına geçiş" hedefi bu planda ithalata olan bağımlılığın azaltılması programı şeklinde vurgulanmıştır. Bu planda konumuz itibariyle öne çıkan maddelerden bazıları şunlardır**.

- Sermaye birikiminin ve sanayileşme sürecinin hızlandırılması
- Ülke kaynaklarının etkin ve üretken alanlarda değerlendirilmesi
- Cari açığın kalıcı bir şekilde makul düzeylere çekilmesi
- Yıllık büyüme oranının yüzde 5,5 olması
- İstanbul'un küresel finans merkezi olması
- Kamu Kesimi Borçlanma Gereği' nin azaltılması

^s. T.C. Kalkınma Bakanlığı. X. Kalkınma Planı 2014-2018.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalkinma%20Planı.pdf>

** . T.C. Kalkınma Bakanlığı. X. Kalkınma Planı.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalkinma%20Planı.pdf>

- İmalat sanayii ihracatının 257 milyar dolara yükseltmeyi ortanın üstü ileri teknoloji sektörlerinin ihracattaki payının yükseltilmesi
- AR-GE harcamalarının milli gelire oranının yüzde 1,8'e çıkarılması
- Ülkenin bilgi toplumuna dönüşümünün hızlandırılması ve teknolojinin kullanımının yaygınlaştırılması
- işletmeye açılan sulu tarım kapasitesinin, 2,9 milyon hektardan, 3,8 milyon hektara çıkarılması
- Türkiye'nin lojistik üs haline getirilmesi için limanların ve hava meydanlarının geliştirilmesi

Yukarıda VIII. IX. Ve X. Planda görülen makro ekonomik hedeflerin bu çalışmada yer verilmesinin amacı; 2016 yılında yaşanan makro ekonomik istikrarsızlıklar ve 2017 için yapılacak kırılma tahminlerinin, planlardaki hedeflerle karşılaştırılması ve bu hedeflere ne kadar yaklaşıldığının değerlendirilmesi içindir. Şimdi çalışmanın bundan sonraki kısmında Türkiye ekonomisinde VIII, IX. ve X. Kalkınma Planları sonrası ulaşılan veya ulaşılamayan hedefler açısından Türkiye Ekonomisinin makro ekonomik veriler değerlendirilecektir.

4. KÜRESEL REKABET ENDEKSİ VE TÜRKİYE'NİN REKABET SIRALAMASINDAKİ YERİ

Dünya Ekonomik Forum'un (World Economic Forum-WEF++) Eylül 2016 tarihli raporunda Dünya rekabet gücü sıralaması yayınlanmıştır. Küresel Rekabet Endeksi ile ülkeler rekabet güçlerine göre sıralanmaktadır. Tablo; 2'de görüldüğü gibi 2016-2017 raporunda Türkiye; 4,39 endeks değeri ile 138 ülke arasında 55. Sırada yer almaktadır. Dünya ülkeler sıralamasında birinci sırada yer alan İsviçre'yi, sırasıyla, Singapur ve ABD takip etmektedir.

Türkiye 2010 yılındaki 61. Sıradan, 2016 yılında 55. Sıraya yükselmiştir. Dünya rekabet endeksine göre Türkiye ekonomisi gelişmekte olan ülkeler içinde de iyi bir konumda değildir.

Tablo 2. Dünya Rekabet Endeksinde Türkiye Ekonomisinin Yeri

	2010/2011	2011 / 2012	2012 / 2013	2013 / 2014	2014 / 2015	2015 / 2016	2016 / 2017*
	Sıra	Sıra	Sıra - Puan	Sıra - Puan	Sıra - Puan	Sıra - Puan	Sıra - Puan
TÜRKİYE	61	59	43 4,45	44 4,45	45 4,46	51 4,37	55 4,39

Kaynak; TÜİK. Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum).

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=istendeks> *<http://ref.sabanciuniv.edu/tr/content/dunya-ekonomik-forumu-kuresel-rekabet-raporu-2016-2017> <http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetit...>

5. AVRUPA 2020 REKABETÇİLİK ENDEKSİ İÇİNDE TÜRKİYE EKONOMİSİNİN KONUMU

Dünya Ekonomik Forumu (WEF) tarafından yayınlanan Avrupa 2020 Rekabet Endeksi 2014 raporuna göre Türkiye 3,83 puanla (min:1, maks:7) 28 ülkeli AB ülkeleri sıralamasında 26 sıradaki Macaristan ile aynı puanı almış, Bulgaristan ve Yunanistan ile diğer aday ülkelerden Makedonya ve Sırbistan'ın üzerinde yer almıştır. Türkiye'nin puanı hesaplanmaya başlandığı 2012'de 3,75'ten 2014'te 3,83'e yükselmiştir. Aşağıdaki tablo; 3'de ki verilerden de anlaşılacağı gibi Türkiye Ekonomisinin üretim ve dış ticaret yapısı Avrupa ülkeleri arasındaki rekabet gücünün çok zayıf olarak görülmektedir.

††. Bu çalışmada öncelikli olarak, ülkelerin kalkınmışlık düzeylerini, üretim faktörleri odaklı ekonomiler, verimlilik odaklı ekonomiler ve yenilik odaklı ekonomiler olmak üzere üç kategoriye ayırmaktadır. Buna bağlı olarak endeks, üç alt endeks başlığı altında toplanmış 12 bileşenden oluşturulmuştur. Tüm veriler Uluslararası Para Fonu, Dünya Ekonomik Forumu, Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Bankası, Unesco, Uluslararası Çalışma Örgütü, OECD gibi uluslararası veri tabanları ile "Yönetici Görüşü Anketi" adı verilen 15 bölümden oluşan bir araştırma sonucudur.

Tablo 3. Avrupa Rekabet Endeksinde Türkiye Ekonomisinin Yeri

	2010		2012		2014	
	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan
ALMANYA	5	5,25	6	5,28	5	5,28
BİRLEŞİK KRALLIK	7	5,02	7	5,23	7	5,13
FRANSA	10	5,00	10	4,98	10	4,81
HOLLANDA	4	5,34	4	5,46	3	5,41
İSVEÇ	1	5,77	1	5,77	2	5,55
İRLANDA	11	4,71	12	4,66	11	4,75
İTALYA	19	4,23	21	4,30	21	4,05
İSPANYA	16	4,50	15	4,52	13	4,47
YUNANİSTAN	12	4,69	13	4,59	16	4,43
BELÇİKA	9	5,02	9	5,04	9	4,93
FİNLANDİYA	2	5,61	2	5,71	1	5,70
MACARİSTAN	24	4,04	24	4,06	25	3,83
POLONYA	23	4,06	23	4,08	22	3,97
TÜRKİYE	28	3,75	26	3,83
BULGARİSTAN	27	3,79	27	3,76	27	3,75

Kaynak; TÜİK (World Economic Forum) <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=istendeks>
http://www3.weforum.org/docs/WEF_Europe2020_CompetitivenessReport_2104.pdf

Türkiye Ekonomisinin 2000-2001 krizinden sonra uygulanmaya çalışılan tüm kalkınma planları içinde yer alan sektörlere yönelik yapısal değişim hedefleri kısmen başarılı olmakla beraber, sanayideki dönüşüm süreci bakımından başarısı tartışmalı bir konudur. Aşağıdaki tablo; 4’de 2002’den, 2014’e kadar üç ana sektördeki yüzdesel değişimler yer almaktadır.

Kalkınma planlarında hedeflenen ve gelişmiş ekonomilerin benzer oranları yakalama hedefi yüzdesel olarak kısmen de olsa başarılmış olduğu görülmektedir. Tabloda da görüldüğü gibi 2002’den 2014’e kadar “Tarım Kesimi” % 12,2’den 2014’e kadar % 8,8’e düşmüştür. Gelişmiş ekonomilerde görülen düşük tarım kesimi oranları, Türkiye’de de yaklaşılmıştır. Sayısal veri olarak olumlu olarak görülmektedir.

Diğer bir gösterge ise “Sanayi Kesimi” hedefinin vardığı noktadır. Sanayileşme veya sanayi de dönüşüm hedefleyen kalkınma programlarındaki hedefler yakalanamamıştır. 2002’de % 30,3 olan sanayinin ülke ekonomisindeki payı 2014’te 32,9 çıkmıştır. Tablodan da görüldüğü gibi sanayinin ekonomi içindeki payında çok iyimser bir gelişme olmamıştır. Diğer bir ekonomik kesim ise “Hizmet Sektörü”ndeki değişimdir. Hizmet sektörü diğer sektörlerle göre daha fazla gelişmiş ve 2002’de % 54,8 olan ekonomik pay, 2014’de % 59,1’e çıkmıştır.

Tablo : 4. Ana faaliyet kolları sektör payları (1998 yılı sabit fiyatlarla) (%)

Yıl	Tarım	Sanayi	Hizmetler
2002	12,2	30,3	54,8
2003	11,4	31,0	54,2
2004	10,7	31,7	54,5
2005	10,6	31,8	54,6
2006	10,0	32,8	54,7
2007	8,9	33,1	55,6
2008	9,3	32,5	56,5
2009	10,1	31,2	58,3
2010	9,4	32,5	57,5
2011	9,2	32,9	57,4
2012	9,3	32,8	57,7
2013	9,2	32,7	58,4
2014	8,8	32,9	59,1

Kaynak: T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı- Türkiye Sanayi Strateji Belgesi, 2015-2018: 19

Türkiye ekonomisinin makroekonomik yapısında öne çıkan bir başka değerlendirme ise üretim yapısındaki teknolojik seviyesidir. Türkiye ekonomisinde uygulanan VIII. IX. ve X. Kalkınma

Planlarında özellikle vurgulanan; yapısal değişimin gerçekleştirilmesi, katma değeri yüksek ve teknoloji yoğun üretim seviyesine ulaşılması, rekabet edebilir sektörel uzmanlaşmaya yönelik sanayileşme hedefleridir. Aşağıdaki tablo; 5'de Türkiye ekonomisinin 2003-2012 arasındaki üretimdeki teknolojik gelişmeler, 2002-2013 arasında ise ihracat içindeki teknolojik seviyesinin değerlendirilmesi görülmektedir. OECD tarafından yapılan sınıflandırmalara göre, yüksek teknolojiye bağlı üretim ve ihracat yapısı, ortanın üstü ve ortanın altı teknolojiye bağlı üretim ve ihracat yapısı, düşük teknoloji yoğunluklu üretim ve ihracat yapısı olmak üzere dört seviye vardır. Tablodaki veriler dikkate alındığında Türkiye ekonomisinin üretim ve ihracat yapısı; ortanın üstü, ortanın altı ve düşük teknolojik düzeylerinde yoğunlaştığı görülmektedir. 2013 rakamlarına göre özellikle ihracattaki üretim seviyesi ortanın üstünde yüzde 32,3, ortanın altı üretimde yüzde 29,0 ve orta altı üretim seviyesinde ise yüzde 35,3 olarak görülmektedir. İleri teknoloji seviyesindeki üretim ise sadece yüzde 3,5'tir. Bu rakamlara bakılarak ülkenin ihracat yapısı teknolojik seviye açısından orta seviyede olduğu görülebilir. Yüksek teknolojik tüketimi ise ithal etmektedir. Bu aynı zamanda üretim ve dış ticaret açısından rekabet zayıflığı yaratmaktadır. Teknolojinin hızla geliştiği bu yüzyılda ülke üretim yapısının hala orta seviye teknolojik yapıda olması ekonomik sıkıntıların da asıl sebebidir. Dolayısıyla Türkiye ekonomisinin teknolojik üretim yapısı, ekonominin kırılmalık nedenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Tablo: 5. İmalat Sanayi Üretim ve İhracat Yapısı

TEKNOLOJİ YOĞUNLUĞU (1)	TÜRKİYE							
	ÜRETİM				İHRACAT			
	2003	2007	2012	2013	2002	2007	2012	2013
YÜKSEK	5,7	3,4	3,5	3,4	6,2	4,5	3,7	3,5
ORTANIN ÜSTÜ	21,9	23,2	24,1	24,7	24,3	32,8	31,4	32,3
ORTANIN ALTI	25,5	34,8	33,2	32,9	22,8	29,7	31,5	29,0
DÜŞÜK	47,0	38,7	39,1	39,0	46,8	33,0	33,5	35,3
TOPLAM	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı- Türkiye Sanayi Strateji Belgesi 2015-2018. S. 20 2015 Yılı Programı (1) OECD Science, Technology and Industry Scoreboard sınıflandırması esas alınmıştır.

6. TÜRKİYE EKONOMİSİNİN ÜRETİMİNDE İTHALAT GİRDİ SEVİYESİ VE İTHALATA BAĞIMLI İHRACAT YAPISI

Kalkınma Bankası, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü tarafından yapılan 2016 tarihli çalışmada Türkiye ekonomisinin Ara Malı Dış Ticareti (sektörel analiz) isimli çalışmasında üretim ve üretimde ithal girdi yapısı araştırılmıştır. Çalışmada ulaşılan bulgulara göre 2014 itibariyle toplam ithalatın 2/3'lük bölümü hammadde ve ara malından yatırım mallarının toplam ithalattaki payı ise %15 olarak gerçekleştiği görülmektedir (Kalkınma Bankası, 2016:8). Türkiye ekonomisinde imalat sanayinin yapısal durumu ve üretim değeri açısından ön planda yer alan sektörlerin kullanmış oldukları girdilerdeki yurt dışına bağımlı yapı, imalat sanayinin dış ticaret açığı vermesine neden olmaktadır. Ara malı dış ticaret hacminin yaklaşık %70 gibi önemli kısmını ithalat oluşturmaktadır. Türkiye'nin ara malı ithalatı incelendiğinde 2000 yılında 36 milyar USD olan ithalat düzeyinin 2000-2014 dönemini kapsayan 14 yıllık süre içinde yıllık ortalama % 11,4 oranında artarak 177 milyar USD düzeyine ulaşmıştır. 2015 yılı verilerinde ise öne çıkan durum ise toplam ara malı ithalatının % 47,4'lük kısmını sanayi için işlem görmüş hammaddeler oluştururken, % 16,6'luk kısmını ise ham petrol ve doğal gaz oluşturmaktadır. 2014 yılı ara malı ithalat rakamlarına göre ithalat düzeyi yıllık 100 milyon USD'nin üzerinde olan sektör sayısı 118 olup bu sektörlerin toplam ara malı ithalatı içindeki payı % 98'dir (Kalkınma Bankası, 2016;18-20). Bu çalışmadaki verilerden de anlaşıldığı gibi Türkiye Ekonomisindeki üretim yapısı ve ihracata dönük üretim yapısında da ithal girdi payı oldukça yüksek olarak görülmektedir. Bu durum ülke ekonomisinin de sürekli cari açık problemini yaşamışına neden olmakta ve ödemeler dengesi problemlerinin de kaynağını teşkil etmektedir.

7. EKONOMİK BÜYÜME - ENFLASYON - İŞSİZLİK - CARI AÇIKLAR PROBLEMI VE MAKROEKONOMİK KIRILGANLIK

Yukarıda verilen tablolar ve bilgiler ışığında Türkiye ekonomisinin rekabet edebilirliği düşük bir üretim yapısında olduğunu ortaya koymaktadır. Ya da bir başka sebep ise ekonomideki üretim yapısında katma değer oranı düşükse (Türkiye Ekonomisindeki gibi) dışa bağımlı bir üretim yapısı ortaya çıkmakta ve bu üretim yapısı da döviz kurlarının oynaklığından olumsuz olarak

etkilenmektedir. Döviz kurlarının yükselişi üretimin daha pahalı hale gelmesine neden olurken, hem dış ticarete rekabet avantajının yitirilmesine, hem de enflasyonist baskıya neden olmaktadır. Aşağıdaki tablo; 6'da 2008 krizinden sonraki dönemde yıllara göre Türkiye ekonomisindeki makro ekonomik gelişmeler verilmiştir. Tablodan da görüldüğü gibi, 2009 yılında krizin etkisiyle yaşanan GSYH'daki düşüşün ardından uluslararası piyasalardaki finansal gelişme sonucu ekonomik büyüme trendi yükselmiştir. Ekonomideki büyüme süreci istikrarsız ve dalgalıdır. Örneğin 2011'de yüzde 11 büyüyen ekonomi, 2012 birden düşüş yaşamakta ve yüzde 2,1 büyüme gerçekleşmektedir. 2013'te yüzde 4,2, 2014'te 3,0, 2015'te yüzde 4,0, 2016'da yüzde 3,2 olarak gerçekleşmeler görülmektedir. İktisat literatüründeki genel görüşe göre Türkiye ekonomisinin potansiyel büyüme oranı yüzde 4 ile 8 arasında olması gerektiği kabul edildiğinden, ülke ekonomik büyüme oranları potansiyel büyüme oranlarının altında kaldığı anlaşılmaktadır. Ekonominin genel performansının değerlendirilmesindeki ikinci gösterge ise enflasyon seviyesindeki gelişmelerdir. İthal girdiye bağımlı üretim ve buna bağlı olarak döviz kurlarının yükselişinin üretimde maliyet baskısı yarattığı enflasyon ise istenilen hedeflere ulaşamadığının açıkça bir göstergesidir. Enflasyon oranları da yıllara göre % 6,4 ile % 10,5 aralığında seyretmektedir. Yine tabloda dikkat çeken bir başka nokta ise işsizlik oranlarıdır. 2008 dünya krizinden itibaren 2016'ya kadar işsizlik oranlarında istenilen seviyeler düşülememiştir. Yine üretimde katma değeri düşük ve ithal girdi oranı yüksek olan üretim seviyesi, işsizlik oranları için olumsuz bir etki yaratmaktadır. Çünkü maliyet avantajı elde etmek amacıyla orta ve orta altı üretim seviyesinde emek yoğun çalışan sektörler, ülke üretimindeki katma değer unsurlarından yararlanmak yerine, yurt dışından daha düşük maliyetli ara malı ithalatına yönelmekte, bu da işsizliğin düşmesine mani olmaktadır. Ülke ekonomisinin genel üretim yapısı ve bu yapının ortaya çıkardığı makro ekonomik sorunları ortaya koyan bir başka gösterge ise ülke ekonomisinin müzmin sorunlarından biri olan cari açık problemidir. Dış ödemeler dengesi açısından önemli olan cari açıklar problemi de yine Türkiye ekonomisinin ithalat ve ihracat yapısından kaynaklanarak sürekli negatif olarak gerçekleşmekte ve ülke ekonomisinin dış borç yükünün sürekli yükselmesine neden olmaktadır. Hatta bu durum öyle bir hal almıştır ki ülke ekonomisinin büyüme dinamiği olan ihracattaki artış seviyesi yükseldikçe ithal ara ve yatırım malları ithalatı da artmakta ve dış borç yükünün yükselişini hızlandırmaktadır. Yani kısaca ekonomi büyüdükçe cari açık büyümekte ve ekonomik krizler için bir baskı unsuru haline dönüşmektedir. Ülke ekonomisinde istenilen teknolojik üreti seviyesindeki gelişmeler gerçekleştirilemediği sürece dış ticarete dayalı cari açık sorunu da bitmeyecektir. Sürdürülebilir bir dış ticaret seviyesine ulaşılması için dış ticaret açıklarının azalması veya pozitif yönlü bir ivme kazanması gerekmektedir.

Tablo; 6. Türkiye Ekonomisinde 2008-2009 Dünya Krizi Sonrası Makroekonomik Gelişmeler

BASIC ECONOMIC FIGURES										
PRICE (PERCENTAGE CHANGE)	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 P.
GROWTH										
1. GDP (Based on current prices in 1998) (Million TL)	950.534	952.559	1.098.799	1.297.713	1.416.798	1.567.289	1.748.168	1.952.638	2.148.121	2.404.108
3. GDP (Based on current prices in 1998) (Million \$)	742.094	616.703	731.608	773.980	786.283	823.044	799.370	719.620	726.084	756.294
4. GDP (based on 1998) (%)	0,7	-4,8	9,2	8,8	2,1	4,2	3,0	4,0	3,2	4,4
PRICE (PERCENTAGE CHANGE)										
5. CPI END-YEAR	10,1	6,5	6,4	10,5	6,2	7,4	8,2	8,8	8,5	6,5
BALANCE OF PAYMENT (MILLION \$)										
1. EXPORT (FOB)(Excluding shuttle trade)	132.028	102.143	113.883	134.906	152.462	151.803	157.610	143.839	143.100	153.300
2. IMPORT(CIF)	201.964	140.929	185.544	240.839	236.544	251.661	242.178	207.234	198.000	214.000
3. FOREIGN TRADE BALANCE	-69.936	-38.786	-71.661	-105.933	-84.082	-99.858	-84.568	-63.395	-54.900	-60.700
4. CURRENT ACCOUNT BALANCE	-39.425	-11.358	-44.616	-74.402	-47.961	-63.608	-43.552	-32.283	-31.300	-32.000
5. CURRENT ACCOUNT BALANCE /GDP	-5,3	-1,8	-6,1	-9,6	-6,1	-7,7	-5,4	-4,5	-4,3	-4,2
UNEMPLOYMENT										
1. UNEMPLOYMENT RATE (%)	10,0	13,1	11,1	9,1	8,4	9,0	9,9	10,3	10,5	10,2

Kaynak; TÜİK 2017 verilerinden derlenmiştir.

8. SONUÇ

Türkiye ekonomisi 2000-2001 krizi sonrası VIII. IX. X. Kalkınma Planları olarak üç tane kalkınma planı hazırlamıştır. Bu üç planda da hem finansal piyasalara, hem de reel piyasalara yönelik yapısal reformlara yönelik hedefler belirlenmiştir. Finansal piyasalara yönelik reformların çoğunun

başarılmasına rağmen, reel piyasalara yönelik, ya da diğer bir ifadeyle üretim kesimine yönelik reformların tam olarak başarılı olduğunu söylemek zordur. Ekonomide zaman zaman karşılaşılan makroekonomik kırılganlıkların temelinde ise üretim kesiminden kaynaklanan ana sorunlar yatmaktadır.

Çalışmamızdaki verilerin sonucunda yapılan değerlendirmelerde ulaşılan nokta ise Türkiye ekonomisinde üretim kesimlerinin yapısal değişimi tamamlanamamış, gelişmiş ekonomilerin sahip olduğu gibi yüksek teknolojiye bağlı bir üretim seviyesine ulaşamamıştır. Orta ve düşük seviyeli, emek yoğun bir üretim modelinde olan ekonomi, aynı zamanda ithal girdi oranı yüksek olan bir üretim modeli geliştirmiştir. İthal girdiye bağımlı, enerji ve iş gücü maliyetleri sürekli artan bir üretim modeli ise ülke ekonomisinin dış piyasalardaki rekabet üstünlüğünün yitirilmesine neden olmaktadır. Bu durum ülke ekonomisinde ekonomik büyüme hedeflerine ulaşılsa bile bu büyüme daha büyük cari açık ve daha fazla dış borç yükü baskısına neden olacaktır. Bir başka sorun ise üretim yapısı ithal girdiye bağımlı bir ekonomik yapı, döviz kuru dalgalanmalarından da olumsuz etkilenecektir. Çünkü ülke ekonomisinde yaşanan döviz kuru dalgalanmaları ithal girdiye dayalı üretim yapan sektörleri maliyet açısından olumsuz etkileyerek rekabet sorunlarıyla karşı karşıya bırakacaktır. Ülke ekonomisinde tarım-sanayi ve hizmet sektöründeki yapısal değişimler hızlandırılmadığı takdirde, cari açık probleminde, işsizlik seviyesinde, döviz kuru dalgalanmalarından dolayı artan maliyet baskılı enflasyon seviyesinde istenilen hedeflere ulaşılmasını zorlaştırmaktadır. Türkiye ekonomisinin tarım - hizmet ve sanayi kesimlerinde yapısal değişimler gerçekleştirilerek katma değeri yüksek ve yüksek teknolojiye bağlı üretim modeline geçmesi gerekmektedir. Bu başarılı olduğu takdirde işsizlik seviyesi, döviz kuru dalgalanmaları ve dış ticarete rekabet üstünlüğüne ulaşılarak, dış ticaret açıklarına bağlı ödemeler dengesi problemleri azalacak ve makroekonomik kırılganlık seviyesi düşecektir.

KAYNAKÇA

- Benlialper, A. & Cömer, H. & Düzçay, G. (2015). 2002 Sonrası Türkiye Ekonomisinin Performansı; Karşılaştırmalı Bir Analiz, ERC Working Papers in Economics 15/04, May 2015.
- Köse, Z. (2016). "Türkiye Ekonomisinde 2003-2014 Döneminde Ekonomik Büyüme İşsizlik Ve Enflasyon İlişkisi", Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi /Journal of Turkish Social Sciences Research, Nisan 2016 Cilt: 1 Sayı: 1.
- Özeren, S. (2012). "2001 Krizi Sonrası Ekonomik Büyüme, İstihdamdaki Gelişmeler Ve Beklentiler", TÜRKİYE EKONOMİ KURUMU, TARTIŞMA METNİ 2012/81, <http://www.tek.org.tr>
- Sungur, O. (2015). "2000 Sonrası Türkiye Ekonomisi: Büyüme, Enflasyon, İşsizlik, Borçlanma ve Dış Ticarete Gelişmeler", Toplum ve Demokrasi, 9 (19-20), Ocak-Aralık, s.243-269. Tematik Yazılar, Toplum ve Demokrasi, 9 (19-20), Ocak-Aralık, s.243-269.
- Yazıcı, R. & Yazıcı, A. (2013). "Bağımsız Düzenleyici Denetleyici Kurumların Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılanmasında Önemi: Türkiye Örneğinden Geçiş Ekonomilerinin Alabileceği Dersler" Editör: Selahattin Sarı, Alp H. Gencer, İlyas Sözen. INTERNATIONAL CONFERENCE ON EURASIAN ECONOMIES 2013. ISBN: 978-975-6319-21-5.
- Yazıcı, R. (2016). "Finansal Krizlerin Önlenmesinde Katılım Bankacılığı Sisteminin Rolü Üzerine Bir Değerlendirme" SAKARYA ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT DERGİSİ 2016. ISSN 2147-0790.
- Genç, Ö. (2016). "Türkiye Ara Malı Dış Ticareti (Sektörel Analiz)". Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Ekonomik Araştırmalar Müdürlüğü, Ocak 2016. Ankara Hazırlayan; Ömür Genç.
- Yıldırım, S. (2010). 2008 Yılı Küresel Ekonomi Krizinin Dünya ve Türkiye Ekonomisine Etkileri, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 12 (18): 47-55, 2010 ISSN: 1309 - 9132, www.kmu.edu.tr.

Yararlanılan Kurum ve Kuruluşlar;

- T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı- Türkiye Sanayi Strateji Belgesi 2015-2018.
- T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı- Türkiye Sanayi Strateji Belgesi 2015-2018. 2015 Yılı Programı (1) OECD Science, Technology and Industry Scoreboard sınıflandırması esas alınmıştır.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, VIII. Kalkınma Planı (2001-2005).
<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkinma%20Planlar/Attachments/2/Eight%20Five-Year%20Development%20Plan%202001-2005.pdf>

T.C. Kalkınma Bakanlığı. IX. Kalkınma Planı (2007-2013).

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/1/plan9.pdf>

T.C. Kalkınma Bakanlığı. X. Kalkınma Planı 2014-2018.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalkinma%20Planı.pdf>

TCMB. [http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/9d16883c-c298-4863-8992-](http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/9d16883c-c298-4863-8992-e6054973ce6b/program.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE9d16883c-c298-4863-8992-e6054973ce6b)

[e6054973ce6b/program.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE9d16883c-c298-4863-8992-e6054973ce6b](http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/9d16883c-c298-4863-8992-e6054973ce6b/program.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE9d16883c-c298-4863-8992-e6054973ce6b)

TCMB. “Yapısal Reformlar ve Üzerindeki Etkileri” ISBN (basılı) 978-605-4911-48-6, ISBN (elektronik) 978-605-4911-49-3. 2016. S. 3

TCMB. “Yapısal Reformlar ve Üzerindeki Etkileri” ISBN (basılı) 978-605-4911-48-6, ISBN (elektronik) 978-605-4911-49-3. 2016. S. 5

TÜİK. (Dünya Ekonomik Forumu - World Economic Forum).

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=istendeks>

<http://ref.sabanciuniv.edu/tr/content/dunya-ekonomik-forumu-kuresel-rekabet-raporu-2016-2017> -TÜİK. (Dünya Ekonomik Forumu - World Economic Forum)

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=istendeks>

http://www3.weforum.org/docs/WEF_Europe2020_CompetitivenessReport_2104.pdf